

Goncharuk I.V. Formation securities market in Ukraine

In the article the periods of formation and development of securities market. Informal Sector Research MPS show that regulatory impact on the state of its functioning is very limited, and it allows to realize different "shadow" schemes of economic activity.

It is shown that the actual formation of MPS began to issue T-bills. The current stock trading system limits the number of participants reduces the accuracy of market valuation of securities and prevents the free flow of capital towards its most efficient use.

Keywords: exchange, investments, bonds bills (government bonds), First Securities Trading System (PFTS), the stock market (MPS).

УДК 630*6

*Ст. викл. О.І. Горохівський, канд. екон. наук –
Академія муніципального управління АМУ, м. Київ*

**МЕХАНІЗМИ ЗНИЖЕННЯ НЕЛЕГАЛЬНОГО ОБІГУ
ЛІСОПРОДУКЦІЇ**

Розглянуто проблему нелегального обігу лісопродукції. Визначено основні фактори впливу, які призводять до корупції у лісовому секторі. Проаналізовано вітчизняне законодавство та публікації експертів Світового банку, на основі яких визначено корупційні ризики у сфері лісокористування України. Запропоновано сукупність інструментів зменшення нелегального обігу лісопродукції в Україні.

Ключові слова: механізми, нелегальний обіг, корупція, лісопродукція.

Корупція гірше проституції. Проституція ставить під загрозу моральність однієї людини, корупція ставить під загрозу моральність цілої країни.

Карл Краус

Вирішення проблеми сталого управління лісами є непростим завданням. Політичні процеси в лісовому секторі, завдяки яким досягаються інтереси домінуючих груп осіб, відбуваються не прозоро. Часто трапляється, що використання державних лісів погоджено за закритими дверима без відомо або згоди зацікавлених сторін, яких ізолюють від процесів дискусії та консультацій. Громадські інтереси біднішої частини населення, які значною мірою залежать від лісів, зневажають на користь особистих потреб еліти. Нещодавня поява в засобах масової інформації листа [1] працівників лісового господарства Президента України щодо корупційних дій нинішнього голови Державного агентства лісових ресурсів тільки підтримують викладене вище.

Зрозуміло, що потрібні кроки в напрямі покращення політики та практики у лісовому секторі мають бути зроблені задля того, щоб посадові особи лісової галузі були більш відповідальними та підзвітними. Це передбачає вдосконалення механізмів регулювання лісокористування на всіх етапах заготівлі та обігу лісопродукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема нелегальної заготівлі деревини і корупції в лісовому секторі останнім часом привертає дедалі більшу увагу міжнародних організацій та наукових кіл у зв'язку з тим, що вона призводить до значних економічних та екологічних втрат країн. Багато публікацій з вирішення цієї проблеми вийшло з-під пера експертів Світового банку, ФАО та ін. В Україні цьому питанню також приділяють дедалі більше уваги у зв'язку із необхідністю пристосування національного законодавства

до вимог світової спільноти, а також з метою екологічно безпечного, сталого розвитку лісової галузі. Зважаючи на це, подальші дослідження механізмів зменшення нелегального обігу лісопродукції є необхідними і важливими.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі [2] корупцію пов'язують з недоліками правової системи, зокрема з недоліками законів і недоліками їх дотримання.

Недоліки законів – це конфлікти в правових нормах, в яких "встановлені права на ресурси не відповідають уявленням людей"; порушення, які неможливо виявляти, коли закон прописаний так, що його важко виконувати; недостатньо серйозні стягнення, які не можуть стримувати від злочинної поведінки. Недоліки дотримання законодавства – це неефективне розв'язання конфлікту, несправедливе застосування закону, зокрема упередженість, заступництво та корупція; невиконання законів установами, що працюють у лісовому секторі; відсутність контролю дотримання законів за межами лісового сектору.

Як засвідчують дослідження експертів Світового банку [3, 4], в Україні підзаконні акти не відповідають реаліям часу та основним законам у цій галузі. Усі процедури в лісовому господарстві регулюються більш, ніж одним нормативним актом. Деякі регуляторні підзаконні акти мають статус "тимчасових", проте діють протягом тривалого часу (наприклад, тимчасовий порядок видачі сертифіката про походження лісоматеріалів вже діє 4 роки). Листи, рекомендації та роз'яснення Держагенства лісових ресурсів мають не рекомендаційний, а обов'язковий характер. Підзаконні акти фактично встановлюють додаткові обов'язки для посадових осіб та лісокористувачів. Зокрема, для отримання сертифіката про походження лісоматеріалів Наказ Держагенства передбачає необхідність подання додаткових двох документів.

Законодавство України є неефективним у частині зловживань при виділенні ділянок під житлову забудову на землях лісового фонду, заготівлю деревини в обхід загального порядку рубок головного користування тощо. Так, за проведеними дослідженнями експертів Світового банку, закони та порядки, які діють у лісовому секторі України ускладнюють доступ громад і бізнесу до використання лісових ресурсів. Так, повноваження органів лісового господарства щодо припинення/заборони підприємницької діяльності нечітко врегульовані в частині підстав і строків застосування цих заходів. Окрім цього, законодавство України передбачає спрощений порядок притягнення до адміністративної відповідальності. Це дає право адміністративному органу без складання протоколу про адміністративний проступок і без прийняття постанови у справі стягувати штрафи на місці вчинення проступку, що водночас створює можливості для недобросовісних посадових осіб отримувати гроші від порушників без оформлення квитанцій [3].

Окрім цього, прослідковується непрозорість у діяльності державних лісогосподарських підприємств. У відкритих джерелах недостатньо відповідної інформації, процедури залучення громадськості до здійснення лісової політики неврегульовані. Ситуація погіршується непрозорим механізмом оплати праці і низьким її розміром. Державні чиновники в лісовому секторі отримують порівняно низьку заробітну платню (в середньому 1787 грн у 2010 р.),

проте відповідають за охорону ресурсу, що має велику комерційну цінність (стиглий ліс). Оскільки ліс належить до дефіцитних ресурсів, вартість його рубки є невисокою, а економічна рента за деревину залишається високою, то з'являються сильні мотиви порушити правила і дати хабар, щоб отримати більшу частину цих ресурсів. Хоча нелегальні вирубки вносять помітний вклад у винищення лісів, більша частина з них зникає внаслідок так званої "законної" діяльності апарату лісових чиновників.

Також певних корупційних ризиків набуває проблема складності дозвільних процедур щодо користування лісовими ресурсами. Так, для надання адміністративних послуг (надання лісу у тимчасове користування, зміна цільового призначення лісових ділянок, вирубування дерев і чагарників, переведення земель лісового фонду до інших категорій) у лісовому господарстві залучено забагато державних органів. Нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України та центральних органів виконавчої влади по-різному регламентують процедурні дії у сфері лісокористування. Закони не повною мірою й нечітко регулюють ці процедури. Максимальні строки надання послуг невиправдано великі або ж регламентація їх тривалості взагалі відсутня. Плата за адміністративні послуги чітко не врегульована [3].

У проблеми нелегального обігу лісопродукції немає єдиного рішення і її усунення потребує комплексу заходів, спрямованих на боротьбу з фундаментальними факторами корупції: низькою заробітною платнею працівників лісового господарства та високою рентою лісоматеріалів, слабкими інститутами або відсутністю звітності з боку чиновників лісового сектору. Країни використовують широкий набір інструментів регулювання лісових відносин, які спрямовані на зменшення нелегальної діяльності у сфері лісокористування. Основні з них подано на рис.

Рис. Еколого-економічні інструменти регулювання нелегального обігу лісопродукції

Добровільні заходи з контролю за нелегальним обігом лісопродукції, такі як сертифікація лісів, екомаркування, екобудівництво, політика корпоративної та соціальної відповідальності, можуть частково вирішити цю проблему. Сертифікація лісів є одним з інструментів стримування нелегальних рубок та інших правопорушень у лісовому секторі, що сприяють сталому управлінню лісовими масивами. За умови сертифікації лісів незалежна недержавна організація розробляє стандарти сталого управління лісами, а незалеж-

ні аудитори видають сертифікати лісозаготівельникам, які виконують ці стандарти. Сертифікація підтверджує, що лісові господарства управляють лісами з урахуванням екологічних, соціальних та економічних стандартів.

З метою зниження корупційних дій у лісовому секторі потрібна відкрита публічна участь у прийнятті рішень щодо розвитку галузі. Громадські організації повинні отримати відкритий доступ до обговорення та формування політики в лісовому господарстві. У тих країнах, де забезпечений відкритий доступ до інформації, роль громадянського суспільства у впливі на політику уряду є великою.

Принциповим моментом збереження лісів та зменшення нелегальної заготівлі є моніторинг лісів на віддалених територіях, що унеможливує крадіжки без привернення уваги громадськості. Тому постійний моніторинг та нагляд за лісами є важливими елементами контролю нелегальних заготівель. Успіх у розкритті незаконних дій значною мірою залежить від наявності даних, які дають змогу регулярно відслідковувати стан лісів та їх зміну, що забезпечить основу для судового переслідування порушників [5].

Ефективні з точки зору витрат методи охоплюють використання супутникових систем спостереження за лісом. Спільні досягнення технологій й інститутів можуть значно скоротити вартість моніторингу лісів і дати змогу громадським організаціям використовувати цю інформацію для більш справедливого балансування інтересів в лісовому секторі [6]. Так, у бразильському штаті Мато Гросо створено систему, яка реєструє розташування великих об'єктів нерухомості і використовує дистанційне зондування для контролю дотримання правил землекористування [7].

Не менш ефективним інструментом зниження нелегального обігу лісопродукції може стати запровадження єдиної державної системи обліку деревини, мета якої полягає в переході від знеособленого обліку деревини до поштучного маркування та обліку за такими критеріями, як час, порода, якість та обсяг. Система електронного обліку деревини дасть змогу зменшити відсоток порушень та покращити якість відводу і точність таксації лісосік. Лісогосподарські підприємства завдяки впровадженню комп'ютеризованих систем контролю, зможуть надавати зацікавленим покупцям всю необхідну інформацію про критерії походження лісопродукції [4].

Особливого значення набуває і боротьба з нелегальним експортом деревини. Головним фактором експорту лісових ресурсів є різниця внутрішніх і зовнішніх цін, а основною причиною нелегального експорту – можливість отримати "відкати" внаслідок заниження цін. Це виражається у заниженні вартості партії, заниженні об'ємів лісопродукції, заниженні якості сортиментів, пересортиці.

Ефективним важелем вирішення цієї проблеми може стати запровадження прозорих аукціонів у формуванні експортних цін на лісопродукцію. Зважаючи на те, що експортні ціни на лісосировину вищі, ніж на внутрішньому ринку, це створює умови додаткового заробітку для "обраних" посадових осіб. Тому з метою зниження цього корупційного ризику потрібно розробити прозорий механізм формування цін на експортну лісопродукцію. Зокрема, є пропозиція щодо проведення окремих аукціонів для деревини, що відванта-

жується на експорт. При цьому мінімальна ціна цього аукціону має бути не меншою, ніж найвища ціна, яка сформувалася на останньому аукціоні на внутрішньому ринку. Окрім цього, контрактні умови, відомості про покупців, експортні ціни мають розміщуватися на офіційних сайтах обласних управлінь лісового та мисливського господарства з вільним доступом для перегляду.

Необхідною умовою зниження корупційного ризику в експорті лісопродукції має стати внесення даних про місце заготівлі деревини в сертифікат про походження лісопродукції з посиланням на відповідний лісовий квиток. Законодавство України визначає "сертифікат про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів для здійснення експортних операцій" ключовим документом нетарифного регулювання експорту лісопродукції. Як зазначають експерти Світового банку [4], у правовому аспекті сертифікат засвідчує виключно "законність" оформлення документації про походження, але не доводить легальності походження деревини. Властивості нелегальності не перевіряються під час видачі сертифікату про походження і не набуваються деревиною після його отримання. Сучасна форма сертифіката походження не вказує на ключову властивість "легальності" – місця заготівлі деревини.

Таким чином, зниження корупційної складової у сфері лісокористування вимагає чіткого законодавчого поля, міцних державних інституцій та механізмів регулювання, а також рішучих дій на національному і міжнародному рівнях. Боротьбу з нелегальною діяльністю у лісовому секторі потрібно здійснювати за допомогою всіх можливих інструментів і важелів, вона має супроводжуватися підвищенням прозорості у прийнятті рішень керівництвом галузі. Заробітна платня лісових чиновників має бути достатньо високою, а законодавство щодо скоєння корупційних дій достатньо жорстким, щоб знецінити доходи від хабарів у сфері лісокористування.

Література

1. Корупція в Державному агентстві лісових ресурсів України?. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.h.ua/story/335851>.
2. Rosenbaum K.L. Illegal Actions and the Forest Sector: A Legal Perspective. In *Illegal Logging in the Tropics: Strategies for Cutting Crime* / K.L. Rosenbaum. – New York : Haworth Press, 2004. – 236 p.
3. Корупційні ризики та недоліки законодавчого регулювання лісового господарства України / Центр політико-правових реформ, 2009. – 47 с.
4. Сторожук В.Ф. Короткий огляд умов забезпечення легальності походження деревини в Україні (до розробки практичного керівництва з підтвердження легальності деревини) / В.Ф. Сторожук. – К., 2010. – 41 с. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.fleg.org.ua>.
5. Campos J.E. The many faces of corruption: tracking vulnerabilities at the sector level / J.E. Campos, Pradhan S. – Washington : World Bank, 2007. – 450 p.
6. Chomitz K. At Loggerheads? Agricultural Expansion, Poverty Reduction, and Environment in the Tropical Forests / K. Chomitz. – Washington : World Bank, 2006. – 224 p.
7. Interactive Forestry Atlas of Cameroon (Version 1.0). An Overview. – Washington : World Resources Institute, 2005. – 35 p.

Горохивский А.И. Механизмы снижения нелегального оборота лесопродукции

Рассмотрена проблема нелегального оборота лесопродукции. Определены основные факторы влияния, которые приводят к коррупции в лесном секторе. Проанализированы отечественное законодательство и публикации экспертов Мирового банка, на основе которых определены коррупционные риски в сфере лесопользования

Украины. Предложены инструменты снижения нелегальной деятельности в сфере лесопользования.

Ключевые слова: механизмы, нелегальный оборот, коррупция, лесопродукция.

Gorokhivskiy A.I. The mechanisms of eliminating of illegal forest products circulation.

The article considers the problem of illegal turnover of forest products. It is determined the main agents of influence that lead to corruption in forest sector. It is analysed native legislation and publications of experts of World Bank on the basis of which it is determined corruption risks in the sphere of forest use of Ukraine. It is proposed the tools of eliminating of illegal forest products circulation.

Keywords: mechanisms, illegal circulation, corruption, forest products.

УДК 338.22:339.9:346.5

Аспір. Н.М. Дідух¹ –

ПВНЗ "Європейський університет", м. Київ

МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Розглянуто теоретичні аспекти понять бізнес та підприємство. Наведено сутність, роль і значення малого та середнього бізнесу у забезпеченні міжнародної конкурентоспроможності вітчизняного малого і середнього бізнесу. Обґрунтовано доцільність застосування світового досвіду оцінки успішності економічного розвитку країни. Запропоновано розробку законодавчих актів, які б координували та регулювали діяльність держави щодо підтримки малого та середнього бізнесу.

Ключові слова: бізнес, малий і середній бізнес, підприємництво, міжнародна конкуренція, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Малий і середній бізнес розглядають у світовій системі господарювання, а саме в провідних країнах світу як вирішальний фактор динаміки економічного розвитку. Наслідуючи приклад США, Рада Європи заявила, що лише підприємництво, малий та середній бізнес можуть вирішити проблеми економічного розвитку, особливо в країнах – нових членах Європейського Союзу. Перспективи подальшого економічного розвитку України тісно пов'язані з рівнем її інтегрованості у міжнародні зв'язки.

Актуальність розвитку малого і середнього бізнесу зумовлена тим, що сьогодні саме малими та середніми підприємствами створюється лівова частка валового внутрішнього продукту в країнах із розвинутою ринковою економікою, досвід яких варто перейняти Україні. Стимулювання інноваційного розвитку та посилення ринкових позицій малого та середнього підприємництва на міжрегіональному та міжнародному рівнях є основними програмами сприяння розвитку малого та середнього підприємництва в Україні.

Огляд останніх досліджень та публікацій. Серед зарубіжних вчених, які досліджували проблеми розвитку малого і середнього бізнесу варто назвати: С. Камолова, В. Лібернікеля, Ф. Кауфмана, С. Лолла, Я. Пташека, А. Спартака, Г. Рексродта, Я. Стеча, А. Солтеса, І. Фамінського, Р. Хельма, Д. Альдонаса, С. Хаймера, Т. Озави, Д. Уілсона та ін. У їх дослідженнях роз-

¹ Наук. керівник: проф. О.І. Ястремський, д-р екон. наук – Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі